

ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ ПІДГОТОВЧИХ ФАКУЛЬТЕТІВ ВИЩИХ ТЕХНІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

У статті виокремлено суперечності, проблеми та визначено чинники, які зумовлюють особливості навчання іноземних студентів на підготовчому факультеті вищого технічного навчального закладу. Відповідно до особливостей навчання іноземних студентів визначено психолого-педагогічні засоби та прийоми роботи викладачів.

Ключові слова: чинники, що зумовлюють особливості навчання іноземних студентів на підготовчому факультеті; адаптація; ціннісні орієнтації; навчальна мотивація; рівень довузівської підготовки; здатність до самостійної навчальної діяльності; національний психічний склад; національні особливості отримання освіти.

Швидке зростання науково-технічної інформації та відповідне застарівання існуючих знань вимагає від фахівця постійного їх оновлення, вдосконалення. Відтак, ВНЗ має здійснити перехід від традиційного навчання до індивідуального, особистісно зорієнтованого, до розвитку творчих здібностей майбутніх спеціалістів, розширенню самостійної роботи.

У сучасних умовах модернізації вищої освіти, що передбачає створення єдиного освітнього та наукового простору, уніфікованих і стандартних критеріїв забезпечення якості навчально-виховного процесу, актуальним стає питання ефективного навчання іноземних студентів на підготовчих факультетах ВНЗ.

Проблемам ефективного навчання іноземних студентів присвячено чимало наукових досліджень. Наукові праці В. Давидова, Т. Кузнецової, Л. Озерецької присвячено виокремленню змісту навчальних предметів як засобу вирішення завдань освіти іноземних студентів на підготовчих факультетах; дослідження О. Хабарової розкривають проектування та реалізації технології диференційованого навчання на підготовчому відділенні технічного вишу; праці Т. Демет'євої висвітлюють формування комунікативної компетентності іноземних студентів на підготовчому факультеті; О. Лазуренко розглядає психолого-педагогічні особливості професіоналізму педагога при роботі з іноземними студентами в системі реформації вищої освіти та ін. Проте сьогодні недостатньо наукових доробок, в яких досліджено особливості навчання іноземних студентів на підготовчому факультеті ВНЗ.

Мета статті – визначити чинники, що зумовлюють особливості навчання іноземних студентів на підготовчому факультеті ВНЗ та психолого-педагогічних засобів і прийомів роботи викладачів.

Загальновідомо, що рівень і якість вищої технічної освіти та науки є провідними у прогресі людства, його технічній і культурній революції. У зв'язку із цим до організації навчально-виховного процесу у ВНЗ висуваються такі вимоги:

– орієнтація на формування у студентів системного бачення навчальних дисциплін;

- гнучкість і варіативність змісту навчальних дисциплін з урахуванням потреб суспільства, держави, освіти та конкретної особи;
- гуманізація і гуманітаризація технічної освіти;
- орієнтація на оволодіння новими інформаційними технологіями;
- забезпечення методологічної, спеціально наукової та професійної компетентності майбутнього фахівця.

Підготовчий факультет ВНЗ є визначальним етапом на шляху до становлення іноземних студентів, з одного боку, як кваліфікованих спеціалістів, а з іншого – як представників технічної і творчої інтелігенції своїх країн. Відтак, підготовчий факультет повинен забезпечити розвиток творчого потенціалу студентів для ефективної майбутньої навчальної та професійної діяльності.

Отже, організація навчально-виховного процесу на підготовчому факультеті для іноземних громадян має ґрунтуватися на основних засадах концепції безперервної освіти, що розглядає як кінцевий результат не тільки набуття студентом певних знань, умінь, навичок, а й формування культури мислення спеціалістів, тобто здатності до самостійного аналізу життєвих і професійних ситуацій, до виявлення недостатніх знань і умінь та здійснення на цій основі самоосвіти, а також формування в особистості здатності до саморозвитку та розвитку діяльності.

З огляду на зазначене вище можна стверджувати, що сучасні тенденції підготовки іноземних студентів у ВНЗ передбачають розвиток двох основних напрямів: індивідуалізацію навчання та збільшення обсягу самостійної навчальної діяльності, яке, на думку науковців і практиків, є передумовою якісного оволодіння навчальним матеріалом.

Особливості навчання іноземних громадян на підготовчому факультеті визначаються, перш за все, основною метою цього навчального періоду – підготовкою у короткий термін до здобуття ними вищої освіти спільно з українськими студентами. Це, в свою чергу, передбачає вирішення таких взаємопов'язаних завдань:

- 1) засвоєння певного обсягу змісту освіти, який повинен відповідати рівню підготовки в українській школі;
- 2) оволодіння російською (українською) мовою у такому обсязі, який дав би студенту змогу в подальшому здійснювати самостійну навчальну та практичну діяльність;
- 3) систематизація та доповнення недостатніх предметних знань;
- 4) навчання мові основних навчальних дисциплін;
- 5) формування загальнонавчальних умінь і навичок відповідно до цілей навчання на підготовчому факультеті.

Вирішення поставлених завдань пов'язано з такими труднощами:

- різний рівень загальноосвітньої підготовки, який не відповідає рівню української загальноосвітньої школи;
- навчання студентів-іноземців на підготовчому факультеті ВНЗ таким навчальним дисциплінам, як фізика, хімія, математика, полягає в актуалізації наявних знань із цих предметів;

– актуалізація опорних знань, умінь, навичок здійснюється на іноземній для студентів з інших країн мові;

– у багатьох випадках знання необхідно систематизувати і надолужувати прогалини за певними розділами. Проте робота із систематизації та ліквідації прогалин індивідуальна і залежить від характеру навчання в національній школі, рівня засвоєння змісту освіти, часу, який має студент для засвоєння певного обсягу навчального матеріалу та ін.;

– специфічність роботи з іноземними громадянами, яка полягає, зокрема, в тому, що кожний із них є носієм яскраво вираженого соціуму, а відтак для всіх стрес навчання стає ще більшим завдяки проблемам їх навчання за кордоном;

– недоліки професійної орієнтації, неорганізованість і невміння працювати систематично впливають на якість навчання іноземних студентів.

Вивчення психолого-педагогічної літератури [2; 4], аналіз практики роботи підготовчого факультету ВНЗ зумовлює виокремлення таких груп суперечностей:

1) соціально-психологічні: між зростаючими потребами студентів і фінансово-економічними можливостями їх задоволення; між розвитком інтелектуальних і фізичних сил студента та жорстким лімітом часу на опанування змісту освіти; між індивідуальними психічними властивостями і міжособистісними відносинами, у тому числі між викладачем і студентами; між стереотипами поведінки та новими вимогами й умовами;

2) дидактичні: між прагненням до самостійності у виборі знань і досить жорсткими формами та методами підготовки фахівців певного профілю. Це може призвести до невдоволеності студентів і викладачів результатами навчального процесу;

3) інформаційні: між великою кількістю інформації, яка поступає різними каналами, розширює знання студентів і, разом з тим, великі обсяги цієї інформації при відсутності достатнього часу, а інколи і бажання на її мисленнєву переробку, може привести до відомої поверховості у знаннях і мисленні та вимагає спеціальної праці викладачів із поглиблення як знань і умінь, так і інтересів студентів у цілому.

Особливості навчання іноземних студентів на підготовчому факультеті ВНЗ визначаються специфічністю процесу адаптації.

З огляду на наукові праці вітчизняних і зарубіжних психологів можна зазначити, що адаптація – це процес вироблення оптимального режиму цілеспрямованого функціонування особистості, тобто приведення її в конкретних умовах часу і місця в такий стан, коли вся енергія, всі фізичні та духовні сили спрямовані й витрачаються на виконання основних завдань [3; 5–7].

Процес адаптації багатогранний і має кілька аспектів. У контексті нашого дослідження ми виокремлюємо такі основні аспекти адаптації іноземних студентів підготовчих факультетів ВНЗ:

– до умов життя в Україні;

– до умов навчання на підготовчому факультеті;

- соціально-психологічна адаптація – пристосування до нового соціального оточення;
- до майбутньої професійної діяльності;
- соціально-економічна адаптація.

Усі зазначені аспекти адаптації взаємопов'язані, зумовлюють один одного, відбуваються практично в одному інтервалі часу.

Практика роботи на підготовчому факультеті дає підставу стверджувати, що значущість певного аспекту адаптації може бути різною і залежить від належності студентів до певної національності та географічного регіону, їхнього віку, статі, соціального походження, індивідуально-психологічних особливостей та ін.

Із перших днів навчання на підготовчому факультеті для іноземних студентів важливим є процес соціально-психологічної адаптації, в якому можна виокремити три сфери: навчальна група, специфічна система “український викладач – іноземний студент”, студентський гуртожиток. Дослідження свідчать, що серед цих трьох сфер успішність соціально-психологічної адаптації визначає навчальна група.

Спостереження й аналіз навчально-виховного процесу на підготовчому відділенні дає підставу стверджувати, що визначальним компонентом цілісного процесу адаптації є адаптація до майбутньої професійної діяльності, оскільки саме ставлення до майбутньої професії, вмотивованість її вибору та набуття відповідних знань і умінь, професійних якостей, визначають наскільки швидко й успішно встановиться відповідність між особистістю іноземного студента і соціальним середовищем, наскільки швидко особистість стане активно діяти у конкретному середовищі.

Вагомим чинником, що визначає особливості навчання на підготовчих факультетах ВТНЗ, є ціннісні орієнтації та навчальна мотивація іноземних студентів.

Ціннісні орієнтації виявляють настанову особистості на ті чи інші цінності матеріальної та духовної культури суспільства.

Ціннісні орієнтації є важливим компонентом структури особистості, однією із найбільш повних її характеристик. З точки зору педагогіки, найбільш важливим є зв'язок ціннісних орієнтацій з ідеалами та можливість розгляду певних цінностей як цілей життєдіяльності особистості.

З метою визначення навчальної мотивації іноземних студентів проведено опитування щодо їх мотивів отримання вищої освіти. Результати такі: 48% опитаних студентів вважають, що вища освіта дасть поштовх розвитку їх як особистості; 27% – що вона забезпечить економічну стабільність, престиж у суспільстві; 32% – що вища освіта – це шлях до майбутньої спеціальності. Слід відзначити, що активне, усвідомлене ставлення до майбутнього фаху сформовано у студентів, які навчались або працювали на Батьківщині за обраним фахом навчання. Наслідком несформованості настанови на отримання майбутньої професії є зміна спеціальності не тільки на підготовчому відділенні, а й на основних факультетах.

Одним із чинників, що визначає особливості навчання, розвиток особистості та швидкість адаптації іноземних студентів на підготовчому факультеті, є рівень їх довузівської загальнонавчальної підготовки.

Експериментальні дані свідчать, що для успішного навчання у ВНЗ необхідні досить високий рівень загального інтелектуального розвитку, зокрема сприйняття, уявлень, пам'яті, мислення, уваги, ерудованості, широти пізнавальних інтересів, рівня володіння певними логічними операціями тощо. При деякому зниженні цього рівня можлива компенсація за рахунок підвищеної мотивації або працездатності, старанності та акуратності у навчальній діяльності [1].

Практика доводить, якщо студент з низькою загальноосвітньою підготовкою усвідомлює суспільну значущість своєї праці, завдання, які стоять перед ним як майбутнім спеціалістом, він досягає позитивних результатів у навчанні на підготовчому факультеті та на старших курсах ВНЗ.

З метою визначення чинників, що негативно впливають на якість навчання іноземних студентів на підготовчому відділенні Харківського національного автомобільно-дорожнього університету, проведено анкетування.

В анкетуванні взяли участь 128 студентів-іноземців. За результатами аналізу анкет з'ясовано, що негативно впливають на успішність навчання на підготовчому факультеті такі чинники:

- недостатній рівень підготовки з різних предметів – 64 особи (50%);
- недостатній рівень володіння російською (українською) мовою – 52 особи (40,6%);
- побутові причини – 27 осіб (21%);
- поганий стан здоров'я – 26 осіб (20,3%);
- нові форми навчання на підготовчому факультеті – 22 особи (17,2%);
- власна неорганізованість – 19 осіб (14,8%);
- обмаль часу внаслідок позаурочних занять – 17 осіб (13,3%).

Іноземні студенти, які навчаються на підготовчому факультеті, знаходяться у складних умовах, оскільки з перших днів вони повинні засвоїти великий обсяг інформації на іноземній для них мові. Отже, особливості навчання на підготовчому факультеті визначає не лише рівень опанування студентами російською (українською) мовами, а й володіння раціональними прийомами навчальної діяльності.

У зв'язку із цим варто зазначити, що успішність навчання на підготовчому факультеті визначається також здатністю студента до самостійної навчальної діяльності.

Здатність до самостійної навчальної діяльності передбачає:

- 1) наявність у студента особливим чином організованих предметних знань, які можуть бути використані як засіб набуття нових знань;
- 2) володіння способами оперування знаннями як засобами отримання нових знань;
- 3) бачення студентами, з одного боку, цілісності знань із предмета, з іншого – цілісності знань з усіх предметів, взаємозв'язків цих знань;
- 4) уміння ставити та вирішувати завдання;

5) наявність у студента стійких навичок виходу в рефлексивну позицію щодо здійсненої навчальної діяльності, виявлення в ній ускладнень, вироблення засобів і способів їх подолання;

б) наявність достатньо розвинутого механізму самовизначення [4].

Особливості навчання іноземних студентів на підготовчому факультеті ВНЗ зумовлені національним психічним складом (національний характер, національна самосвідомість, звички, смаки, традиції, національна культура, побут, національні стереотипи, ставлення до інших націй і народностей, релігійність та ін.) та національними особливостями отримання освіти.

Разом із тим, іноземні студенти суттєво відрізняються між собою світоглядом, рівнем загальноосвітньої підготовки, вихованням, ступенем адекватності сприйняття українського суспільства.

Особливість та успішність навчання на підготовчому факультеті визначає вік студентів і перерва у навчанні між закінченням навчального закладу на Батьківщині та вступом у ВНЗ в Україні. Аналіз вікового складу студентів свідчить, що на підготовчому факультеті навчаються особи віком від 18 до 30 років. Вони входять у різні вікові групи, мають різний життєвий досвід, різний ступінь розвитку інтелекту та психофізіологічних функцій.

Враховуючи зазначене вище, викладач повинен так раціонально організувати навчальний процес, щоб адаптація іноземних студентів відбувалася швидше і безболісно, а навчання у ВНЗ було успішним.

У зв'язку із цим забезпечення ефективної навчальної діяльності іноземних студентів підготовчих факультетів передбачає застосування таких психолого-педагогічних засобів і прийомів роботи викладача в початковій групі:

1. Створення атмосфери відкритості, доброзичливості, толерантності, активного позитивного інтересу студентів один до одного. Така атмосфера багато в чому залежить від поведінки викладача на занятті, яка має бути еталоном. Він повинен стимулювати позитивні реакції, нівелювати можливі негативні виявлення. Можливе використання ігрових методів, створення ситуації успіху.

2. Стимулювання спілкування, встановлення тісних контактів між студентами групи. Можуть використовуватися як вербальні методики (діалогічне, групове мовне спілкування рідною мовою), так і невербальне (розташування студентів за столами та ін.).

3. Отримання групової інформації про її членів і отримання студентами інформації про сприйняття їх групою (зворотний зв'язок).

Висновки. Підготовчий факультет ВНЗ є основою формування іноземних студентів як майбутніх висококваліфікованих спеціалістів, творчої та технічної інтелігенції своїх країн. Знання особливостей навчання іноземних студентів на підготовчих факультетах вишів зумовлює добір оптимальних методів і прийомів роботи викладачів. Виокремлення та врахування особливостей навчання іноземних громадян на підготовчому факультеті ВНЗ визначають нові вимоги до організації та здійснення навчально-виховного процесу.

Список використаної літератури

1. Галус О.М. Подолання дидактичного бар'єру студентами вузу як умова їх успішної професійної адаптації / О.М. Галус // Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки : зб. наук. пр. / редкол.: Т.І. Сущенко (відп. ред.) та ін. – Київ ; Запоріжжя, 2004. – Вип. 33. – С. 53–60.
2. Гамезо М.В. Курс общей, возрастной и педагогической психологии / М.В. Гомезо. – М. : Просвещение, 1982. – 22 с.
3. Гребенюк О.С. Основы педагогики индивидуальности / О.С. Гребенюк, Т.Б. Гребенюк. – Калининград, 2000. – 200 с.
4. Давыдов В.А. Содержание учебных предметов как средство решения задач образования иностранных студентов на подготовительном факультете (на примере геометрии и черчения) / В.А. Давыдов, Т.И. Кузнецова, Л.А. Озерцкая // Пути оптимизации обучения иностранных студентов : сб. науч. тр. / отв. ред. А.Д. Тарсис, Н.М. Тимофеева, Г.Ф. Ткач. – М. : Изд-во УДИ, 1990. – С. 105.
5. Моделирование педагогических ситуаций / под ред. Ю.Н. Кулюткина, Г.С. Сухобской. – М., 1981. – 124 с.
6. Проблемы адаптации студентов младших курсов вуза / Рувинская Л.И. и др. – М., 1980. – С. 142.
7. Хабарова О.С. Проектирование и реализация технологии дифференцированного обучения на подготовительном отделении в техническом вузе / О.С. Хабарова // Пути оптимизации обучения иностранных студентов : сб. науч. тр. / отв. ред. А.Д. Тарсис, Н.М. Тимофеева, Г.Ф. Ткач. – М. : Изд-во УДИ, 1990.

Матвеева Е.В. Особенности обучения иностранных студентов подготовительных факультетов высших технических учебных заведений

В статье выделены противоречия, проблемы и отличительные факторы, обуславливающие особенности обучения иностранных студентов на подготовительном факультете высшего технического учебного заведения. Согласно особенностям обучения иностранных студентов определены психолого-педагогические средства и приёмы работы преподавателей.

Ключевые слова: факторы, обуславливающие особенности обучения иностранных студентов на подготовительном факультете; адаптация; ценностные ориентации; учебная мотивация; уровень довузовской подготовки; способность к самостоятельной учебной деятельности; национальный психический состав; национальные особенности получения образования.

Matveeva O. Specifics of teaching foreign students at preparatory faculties of technical institutions for higher education

In the article the conflicts, problems and distinctive factors that determine specifics of teaching foreign students at preparatory faculties of technical institutions for higher education are singled out. According to the specifics of teaching foreign students psychological pedagogical means and techniques of teachers' work are defined.

Key words: factors that determine specifics of teaching foreign students at preparatory faculties; adaptation; value orientations; academic motivation; level of previous training; capability to perform independent learning activity; national mental makeup; national specifics of obtaining education.